

Правна рамка на договорот за осигурување на живот во Р.Македонија

Апстракт

Во услови кога пензискиот систем станува неодржлив во Р.Македонија, пред сè поради изедначувањето на бројот на вработени со бројот на пензионери, а од друга страна Европската Унија го поставува барањето одреден процент од населението во земјите – кандидати за членство во ЕУ да имаат животна осигурување, сè поактуелно е прашањето за договорот за животна осигурување. Во овој труд предмет на истражување е токму неговата правна рамка со цел да го утврдиме нивото на правната уреденост во нашето право како и карактеристиките на овој договор. Посебно ќе бидат обработени прашањата за понуда за склучување на договор за осигурување на живот, услови за нејзина полноважност и прифаќање, перфекција на договорот, страни на договорот за осигурување на живот, форма на договорот и слично. Посебно внимание ќе се посвети на излагањето на правата и обврските на договорните страни уредени согласно општите правила за осигурувањето во правото на Р. Македонија, како и со општите и посебните услови на осигурувачот. Ќе бидат обработени и прашањата за престанување на договорот за осигурување на живот, при што посебно внимание ќе скренеме на раскинувањето на овој договор и правните последици од истото. Воглавно, договорот за осигурување на живот во македоското право ќе биде анализиран низ призмата на општите одредби од македонскиот Законот за облигациони односи, посебните одредби кои се однесуваат на осигурување лица и Посебни услови за осигурување на живот за случај на смрт и доживувањекои постојат кај осигурителните компании кои се јавуваат како страна на осигурувач кај договорот за осигурување на живот.

Клучни зборови

Договор за осигурување на живот, понуда за склучување договор за осигурување на живот, полиса, премија, осигурена сума, откуп, капитализација, добивка, посебни услови за осигурување на живот за случај на смрт и доживување.

Вовед

Правната рамка на договорот за осигурување на живот во Р.Македонија се состои :

- во општите одредби на Законот за облигациони односи, како *lex generalis*, коисезаеднички осигурувања и за осигурувањата на лица (глава XXX од член 953 до член 979)¹
- во посебните одредби на Законот за облигациони односи кои се однесуваат на осигурување лица (Оддел 3 од Глава XXX со наслов: " *Осигурување на лица*" од член 998 до член 1021)
- во одредбите на Законот за супервизија на осигурувањето² како *lex specialis* за оваа материја иако овие одредби се однесуваат во најголема мера на уредување на условите под кои можат да се вршат работи на осигурување на живот, неживотно осигурување и реосигурување, работи на застапување во осигурувањето, осигурително брокерски работи, основање, работење, супервизија и престанок со работа на трговските друштва за осигурување и реосигурување (во натамошниот текст: друштва за осигурување), осигурителните брокерски друштва и друштвата за застапување во осигурувањето како и основањето и работењето на Агенцијата за супервизија на осигурување и
- во општите и посебните услови на осигурителните друштва во Р.Македонија кои вршат осигурување на живот, односно во нашата држава тоа се Кроација Осигурување -Живот, Winner life insurance, Граве осигурување а.д. Скопје и Друштво за осигурување UNIQA а.д. Скопје. Согласно член 130 од нашиот Закон за облигациони односи општите услови на договорот се договорни одредби составени за поголем број договори кои едната договорна страна (составувач), пред или во моментот на склучување на договорот ѝ ги предала на другата, било да се содржани во формуларен (типски) договор било договорот на нив да се повикува и истите ја обврзуваат договорната страна ако ѝ биле познати или морале да ѝ бидат познати во моментот на склучување на договорот. Во поглед на примената според нашиот Закон за облигациони односи судот може да ја одбие примената на одредени одредби од општите услови доколку ја лишуваат другата страна од правото да стави приговор, или ги губи правата од договорот или ги губи правата во однос на роковите или кога тие одредби на друг начин се несправедливи или претерано строги спрема другата договорна страна.³

Во понатамошниот текст на овој труд, токму основните одредби од овие правни извори кои ја сочинуваат правната регулатива на договорот за осигурување на живот се предмет на нашата анализа.

¹Сл. весник на Р Македонија бр.18 од 5.03.2001 год.

²Сл. Весник на Р. Македонија, бр.30 од 29.02.2012 година

³Чл. 131 од ЗОО и види Галев. Г., Дабовиќ Анастасовска Ј.: Облигационо право, ЦЕППЕ, Скопје, 2009, стр. 433-434

1. Поим на договорот за осигурување живот

Што претставува договор за осигурување на живот и како е дефиниран во нашето правосе првите прашања што си ги поставуваме при анализа на правната рамка на овој институт во нашето право. Во поглед на прашањето како нашето право го дефинира договорот за осигурување на живот одговорот не го наоѓаме во Законот за облигациони односи (во натамошниот текст ЗОО). Колку за споредба би наспоменале дека не наоѓаме дефинирање на договор за осигурување живот ниту во српскиот Закон за облигациони односи ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i "Sl. list SRJ", br. 31/93), ниту во хрватскиот закон за облигациони односи (Zakon o obveznim odnosima Narodni novine br. 35/05 I 41/08) што е разбирливо со оглед на фактот дека сите три позитивно правни прописи од областа на облигационото право се засновани на Законот за облигациони односи од 1978 во СФРЈ⁴ и во поглед на одредбите за осигурување на лица воглавно направиле рецепција токму од овој нивен правен претходник.⁵

Поимна определба на договорот за осигурување живот содржат условите на осигурителните друштва што склучуваат вакви договори. Така, во Посебните услови за осигурување живот за случај на смрт и доживување на Кроација осигурување – живот, во член 3 се определува дека: *"Со договор за осигурување на живот договарачот се обврзува на осигурувачот да му ја плати премијата на осигурување, а осигурувачот се обврзува, со настанување на осигурениот случај, да му ја исплати на корисникот осигурената сума, односно нејзиниот дел."*⁶

Во македонскиот Закон за облигациони односи на договорот за осигурување живот најпрво се однесуваат одредби кои се заеднички за имотните осигурувања и осигурувањата на лица. Овие одредби се од општ карактер и со нив се уредува поимот на договорот за осигурување општо. Истиот се определува како *договор со кој договарачот на осигурувањето се обврзува врз начелата на заемност и солидарност да здружува определен износ во друштво за осигурување, а друштвото се обврзува да му исплати на осигуреникот или на некое трето лице надоместот, односно договорената сума или да направи нешто друго во случај да дојде до настан кој претставува осигурен случај.*⁷ Според овие општи одредби, поточно член 954, осигурен случај претставува настан кој е иден, неизвесен и независен од исклучивата волја на договарачот, а не може да биде настан кој веќе настанал или бил во настапување или било извесно дека ќе настапи или ако веќе тогаш престанала можноста тој да настане. Иако оваа одредба се однесува и на договорот за осигурување живот, во поглед на овој договор специфичноста е тоа што осигурениот случај е токму спротивното – смртта на осигуреникот како осигурен случај е иден извесен

⁴Zakon o obligacionim odnosima, Sluzbeni List SFRJ BROJ 29 od 226 maj 1978 достапен на 15.10.2014 година на <https://www.scribd.com/doc/52017051/Zakon-o-Obligacionim-Odnosima-SFRJ-Osnovni-Tekst-1978>

⁵Општо за овој договор повеќе може да се види кај Воган Е.Ц., Воган Т.М.: Основи на ризик и осигурување, Академски печат, Скопје 2009 и кај MisharaK.: Fundamentals of life insurance – Theories and applications, New Delhi, 2010 од стр.23-26.

⁶Условите се достапни на <http://www.cro.mk/info/uslovi>

⁷Чл. 953 од Законот за облигациони односи

настан бидејќи никој не живее вечно и сигурни сме дека смртта ќе настапи и можеме да се согласиме дека: *"животното осигурување не ги прекршува барањата на ризик што се осигурува, бидејќи не се осигурува можноста од смрт туку прераната смрт. Ризикот во животното осигурување не е дали лицето ќе почине туку кога, и ризикот се зголемува од година до година. Можноста за загуба во животното осигурување е поголема во втората година од договорот што се однесува до компанијата, отколку во првата година, и така натаму, сè додека осигуреникот не почине."*⁸ Кога сме на темата: ризик кој се осигурува, согласно нашата правна регулатива во областа на договорот за осигурување на живот зависно од видот на ризик кој е опфатен со договорот, можеме да кажеме дека се разликуваат следните видови:

- Осигурување во случај на доживување
- Осигурување во случај на смрт
- Мешано осигурување на живот
- Рентно осигурување и
- Осигурување на живот со поврат на премии

Во правната теорија, пак, се зборува за шест видови на договори за осигурување живот зависно од нивните карактеристики: осигурување на определено време, осигурување на целиот живот, осигурување преку фонд, универзален живот, променливи полиси на живот и променливо универзално осигурување на живот од кои најстари се првите три видови на договори, додека останатите се релативно нови договори и датираат од 70-тите и почетокот на 80 –тите години од 20тиот век. Во крајна линија сите видови договори можат да се групираат во две групи – договори кои единствено обезбедуваат заштита на животното осигурување и договори кои вклучуваат елементи на заштеда или инвестиции, односно осигурувања со парична вредност.⁹

Во поглед на прашањето за ризикот само би дополните дека одредени ризици се децидно исклучени со нашиот закон, а во согласност со законот со вакви одредби се среќаваме и во општите и посебните услови на осигурителните друштва. Се работи за законско исклучување на следниве ризици: самоубиство на осигуреникот, намерно убиство на осигуреникот, намерно причинување на несреќен случај, смрт на осигуреникот причинета во воени операции како случаи во кои осигурувачот се ослободува од обврската од договорот за осигурување по сила на закон, а оставена е и можноста,

⁸Воган Е.Ц., Воган Т.М.: Основи на ризик и осигурување, Академски печат, Скопје 2009, стр. 249

⁹За оваа поделба види Воган Е.Ц., Воган Т.М.: Основи на ризик и осигурување, Академски печат, Скопје 2009, стр. 250.

согласно чл. 1009 од ЗОО страните на договорот на осигурување договорно да исклучат и други ризици.¹⁰

Со оглед на фактот дека уште почетната анализа покажува значајни разлики помеѓу договорот за осигурување живот и останатите договори за осигурување, се поставува прашањето дали постои поконкретна дефиниција и поимна определба на овој договор во нашето право, за што направената анализа на правните извори на договорот за осигурување живот покажа дека не постои ваква дефиниција.¹¹ Со оглед на фактот дека нашето право не нуди ваква дефиниција се поставува прашањето како ќе се утврди дали еден договор е договор за осигурување живот или не.

Во однос на ова прашање пристапуваме кон обид преку анализа на постоечките одредби да ги утврдиме суштествените елементи на овој договор, но откако претходно ќе изложиме кои се страните на овој договор.

2. Страни на договор за осигурување живот

Едната страна на договорот за осигурување живот е *осигурувачот*, а другата страна е *договарачот на осигурувањето*. Како осигурувач може да се јави само правно лице кое врши дејност на осигурување, но и тука постојат законски ограничувања во поглед на тоа кои осигурителни друштва можат да склучуваат договор за осигурување. Гарантниот фонд на друштвата за осигурување кои осигуруваат живот треба да биде 3.000.000 евра ако друштвото врши работи на осигурување во една или сите класи на осигурување во групата на осигурување на живот¹², а капиталот на друштвото за осигурување кое врши работи на осигурување на живот во секое време, треба да биде барем еднаков на потребното ниво на маргината на солвентност утврдено со член 76 од Законот за супервизија на осигурување. Понатаму, друштвото за осигурување што осигурува живот треба да има акт на деловна политика за формирање, управување и користење на математичката резерва за осигурување на живот бидејќи тука се применува табела на смртност и други слични веројатносни табели и пресметки што се однесуваат на осигурување на живот.¹³ Во поглед на техничките резерви кои друштвата за осигурување задолжително мораат да ги формираат за трајно обезбедување на извршувањето на обврските по договорите за осигурување друштвата за осигурување на живот исто така да издвојат иматематичка резерва во утврден процент од уплатените премии по овие осигурувања¹⁴ и други слични услови предвидени со Законот за супервизија на осигурувањето кои за друштвата за осигурување живот секогаш се построги во поглед на друштвата кои вршат други видови на осигурување.

¹⁰За случаите на исклучување на ризици повеќе види чл.1005 –чл.1009 од ЗОО.

¹¹Анализата ги опфати одредбите од ЗОО, како и општите и посебните услови на осигурителните компании во Р.Македонија

¹²Чл. 77 од Закон за супервизија на осигурувањето

¹³Види член 39 од Закон за супервизија на осигурувањето

¹⁴Член 81 став 4 од Законот за супервизија на осигурување.

Договарачот на осигурувањето како страна на договорот за осигурување на живот може да биде физичко или правно лице со деловна способност согласно општите правила за склучување договори и тоа лице¹⁵ и тоа може да склучува договор за осигурување на својот живот, но и на животот на трето лице. Во случај кога договарачот на осигурувањето склучува договор со осигурувачот за осигурување на животот на трето лице за полноважност на договорот потреба е согласност на третото лице која треба да се содржи во полисата или во издвоено писмо при потпишување на полисата во кое е назначена и осигурената сума.¹⁶ Третото лице во овој случај се нарекува *осигурено лице или осигуреник* и не е страна на договорот. Кај договорот за осигурување живот се јавува уште една категорија на лица – *корисник или корисници на договорот за осигурување*, односно лица кои договарачот на осигурувањето на живот во договорот или со некоја подоцнежна правна работа па дури и со тестамент ги определува за лица на кои ќе ѝ припаднат правата од договорот. Во поглед на лицата кои се определени за корисници на договорот: *"Одредбите од овој член претставуваат конкретизација на одредбите за договорот во корист на трето лице (чл. 136-140). Всушност, договорите во корист на трето лице најчесто се склучуваат токму на подрачјето на животното осигурување."*¹⁷ На овој начин корисникот на договорот се стекнува со лично и непосредно право на осигурената сума од моментот на склучување на договорот за осигурување и без оглед на тоа како и кога е определен за корисник како и без оглед на тоа дали го изјавил своето прифаќање пред или по смртта на осигуреникот, согласно член 1016 став 2 од ЗОО.¹⁸ Сите трети лица, вклучително со доверителите на договарачот на осигурувањето и со осигуреникот немаат никакво право на осигурената сума договорена за корисникот.¹⁹

3. Права и обврски на страните кои произлегуваат од договорот за осигурување живот

Во поглед на правата и обврските на страните на договорот за осигурување кај овој договор можеме најпрво да напоменеме дека тој во праксата се јавува како типски и атхезионен договор²⁰, односно договор чии одредби се однапред одредени од страна на

¹⁵Член 45-б од Закон за изменување и дополнување на Законот за облигациони односи, Службен весник на Р. Македонија бр.84/08 од 11.07.2008 година

¹⁶Чл. 1002 од ЗОО.

¹⁷Чавдар К., Чавдар К.:Коментар на Закон за облигациони односи, Агенција Академик, Скопје, 2008 година, стр. 1135.

¹⁸Одредби за корисникот на договор за осигурување содржат и условите подготвени од страна на осигурителните друштва, на пример Посебни услови за осигурување на живот за случај на смрт и доживување, од член 31, кои се во согласност со одредбите на Законот за облигациони односи. Посебните услови се достапни на <http://www.cro.mk/info/uslovi>.

¹⁹Исклучок претставува правото на доверителите на договарачот на осигурувањето да бараат да им се предаде делот од премиите кои ги уплатил договарачот на осигурувањето а кои се несразмерно големи во однос на неговите можности во моментот кога биле уплатени(чл. 1017 од ЗОО).

²⁰Повеќе за овие карактеристики на договорот за осигурување живот кај Воган Е.Ц., Воган Т.М.: Основи на ризик и осигурување, Академски печат, Скопје 2009, стр. 188.

едната страна на договорот, во овој случај осигурувачот и кои се применуваат во секој случај кога се склучува договор од ист тип. Така, правата и обврските на договорните страни се содржани во одредбите на Законот за облигациони односи, но во најголема мерта тие се содржат во општите и посебните услови кои ги донесуваат релевантните друштва за осигурување.

Основната обврска на договарачот на осигурувањето е да ја плати премијата на осигурувањето која се плаќа во договорените рокови, а ако треба да се плати одеднаш се плаќа при склучувањето на договорот.²¹ Премијата претставува паричен износ кој договарачот на осигурувањето му го исплаќа на осигурувачот а е договорен меѓу нив со договорот за осигурување. Поточно, општите и посебните услови на осигурителните друштва содржат одредби со кои се конкретизираат општите одредби од Законот за облигациони односи. Како пример за тоа се *Општите услови за осигурување на живот за случај на смрт на Граве осигурување*²² во кои се определува дека висината на премијата се утврдува според тарифите на Граве. При тоа се зема во предвид пристапната старост на осигуреникот. Според овие услови Граве го задржува правото да бара зголемување на премијата или други посебни услови кај осигурувањата на оние лица кои се изложени на зголемена смртна опасност. Според Посебните услови за осигурување на живот за случај на смрт и доживување на Кроација Осигурување – Живот, член 9 се определува дека: *Премијата на осигурувањето, како и висината на осигурената сума, ја утврдуваат договарачот и осигурувачот врз основа на податоците од понудата, важечки ценовници, пристапна старост на осигуреникот, полот, професијата, спортот, траењето на осигурувањето и роковите на плаќање на премијата. Кај зголемен ризик можат да се договорат дополнителни премии или посебни услови.* "

Корисникот на осигурувањето нема никаква обврска за плаќање на премијата, но со оглед на тоа дека има интерес истата да биде платена, во случај кога договарачот на осигурувањето нема да ја плати премијата, корисникот согласно чл. 285, ст.2²³ има право да ја плати премијата.

Основна обврска на осигурувачот е исплата на осигурената сума, односно износот кој осигурувачот е должен да го исплати на корисникот на осигурувањето кога ќе настани осигурениот случај. Осигурената сума се јавува воедно како суштествен елемент на договорот за осигурување живот. Според општите одредби на нашиот ЗОО од областа на осигурувањето, поточно член 975 став 1, осигурувачот е должен да ја исплати осигурената сума во договорениот рок кој не може да биде подолг од 14 дена, сметајќи од денот кога

²¹За обврската на договарачот на осигурувањето да ја плати премијата зборуваат чл. 968 и член 969 од ЗОО.

²²Достапни на http://www.graweskopje.com.mk/mk/uslovi_osiguranja.htm

²³Чл. 285 ст.1 и 2 гласи: "Обврската може да ја исплати не само должникот, туку и трето лице. Доверителот е должен да прими исполнување од секое лице кое има некој правен интерес обврската да биде исполнета дури и кога должникот меу се противи на исполнувањето."

осигурувачот добил известување дека настанал осигурениот случај. Во однос на износот на осигурената сума нашиот закон предвидува дека истата се утврдува во полисата според спогодбата на договорните страни²⁴ но во праксата осигурената сума е утврдена во рамки на условите на договорот за осигурување живот подготвени од осигурувачот, а договарамот на осигурувањето ја прифаќа и се согласува со истата. Во нашето право се среќаваме со различни обврски на осигурувачот кои зависат од видот на договорот за осигурување живот кој е склучен со договорувачот. Така, зборуваме за следните обврски на осигурувачот во поглед на исплата на осигурената сума²⁵:

- Да ја исплати осигурената сума за случај на доживување, по истек на договореното траење на осигурувањето;
- Да ја исплати осигурената сума, без оглед на траењето на осигурувањето во случај на смрт на осигуреникот;
- Да исплати двојна осигурена сума ако смртта на осигуреникот настапила како резултат на несреќен случај;
- Да исплати половина од осигурената сума при осигурување на живот договорено без лекарски преглед, ако настапила смрт на осигуреникот како последица на болест во првата година од траењето на осигурувањето, а по истек на тој рок целата осигурена сума;
- Да исплати дел од осигурената сума во други случаи утврдени со општите или посебните услови на осигурителните друштва и слично.

Наведените обврски на осигурувачот за исплата на осигурената сума не ја исцрпуваат листата на обврски на осигурувачот на која можат да се најдат и други обврски кои зависат од договорот на страните и од општите и посебните услови на осигурителните друштва.

Карактеристично за договорот за осигурување живот е тоа што во светот па и кај нас тој е конципиран на тој начин што уплаќањето на премија по основ на овој договор има за цел осигурување, односно заштита, но и инвестирање, секако во случаите кога се работи за овој посебен вид на договор за осигурување на живот. Поради таа причина, договорувачот, осигуреникот, односно корисникот на осигурувањето учествува во распределба на остварената добивка на осигурувачот во осигурувањето на живот. Со тоа

²⁴Чл. 998 од ЗОО Утврдување на осигурената сума: "Во договорите за осигурување на лица (осигурување на живот и осигурување од несреќен случај), висината на осигурената сума што осигурувачот е должен да ја исплати кога ќе настане осигурениот случај, се утврдува во полисата според спогодбата на договорните страни."

²⁵Обврските се предвидени со Општите и посебните услови на осигурителните друштва и тоа: Посебните услови за осигурување на живот за случај на смрт и доживување на Кроација Осигурување, во член 19, како и во мешовито капитално осигурување склучено со точно одреден рок на исплата и плаќање на премија за цело времетраење на осигурувањето или скратено траење на плаќање на премија имешовито капитално осигурување за случај на смрт и доживување со плаќање на премија за цело времетраење на осигурувањето или со скратено траење на плаќање на премија, како видови договори за осигурување живот на Граве Осигурување достапни на http://www.graweskopje.com.mk/mk/Tarifa_SuperG3.htm на ден 20.09.2014 година.

за осигурувачот се наметнува уште една основна обврска, покрај обврската да исплати осигурена сума, а тоа е обврската да исплати добивка. Како остварена добивка се подразбира добивката што осигурувачот може да ја припише кон договорената сума а произлегува од располагањето со средствата на договорувачот. Оваа обврска на осигурувачот не наоѓа свое уредување во одредбите на Законот за облигациони односи, туку во општите и посебните услови на осигурителните друштва. Во зависност од видот на договорот според ризикот што се осигурува, при доживување уделот во добивката се исплаќа заедно со осигурената сума, а во случај на смрт на осигуреникот, се исплаќа припишаниот удел во добивката остварен до моментот на смртта на осигуреникот, заедно со осигурената сума.²⁶

Освен овие основни обврски на двете страни на договорот, во овој труд би истакнале дека досега кажаното не ја исцрпува листата на права и обврски кои можат да произлезат од овој вид на договори, бидејќи постои уште и обврска на осигуреникот, односно договарамот на осигурувањето за пријавување на околностите значајни за оцена на ризикот (член 963 до 967 на Законот за облигациони односи), како и должност на договарамот на осигурувањето за известување на осигурувачот за промените (зголемување или намалување) на ризикот (член 970 од ЗОО) и слично.

4. Склучување на договор за осигурување на живот

Во општите одредби за осигурување кои се заеднички за осигурувањето на лица и имот е опфатено и прашањето за склучувањето на договорот за осигурување. Во поглед на склучувањето на договор за осигурување живот се издвојуваат неколку фази:

- Понуда за осигурување на живот која според однапред подготвен образец потенцијалниот договарач на осигурувањето ја поднесува до осигурувачот. Истата ги содржи сите битни елементи на договорот, а понудувачот има обврска да ја пополни потполно, вистински и точно и во неа да ги наведе сите факти значајни за преземањето на ризиците и склучувањето на договорот.²⁷ Според општите одредби на ЗОО понудата го обврзува понудувачот за време од 8 дена од денот кога понудата пристигнала до осигурувачот, а ако е потребен лекарски преглед тогаш за време од 30 дена.²⁸
- Одбивање или прифаќање на понудата од страна на осигурувачот со тоа што осигурувачот го задржува правото да ја дбие понудата за осигурување без да ги

²⁶Одредби за удел во добивката наоѓаме во Посебни услови за осигурување на живот за случај на смрт и доживување на Кроација Живот, чл. 27 став 5 Општи услови за осигурување на живот во случај на смрт и за доживување со учество во добивката на Граве Осигурување, член 20.

²⁷За понуда зборуваат член 4 и член 5 од Посебни услови за осигурување на живот за случај на смрт и доживување на Кроација Живот

²⁸Член 957 став 2 од ЗОО.

наведе причините за одбивањена понудата, а доколку не ја одбие во роковите наведени погоре се смета дека ја прифатил.

- Склучување на договорот за осигурување живот со тоа што момент кога договорот за осигурување се смета за склучен е моментот кога договарачите ќе ја потпишат полисата на осигурување или листата на покритие(член 957 став 1 од ЗОО) што го право овој договор формално правно дело. Според општите и посебните услови на осигурителните друштва потписите на договорувачот и осигуреникот на понудата за осигурување се сметаат за потписи на полисата. Формата е суштествен услов за настанување на договорот, односно форма ad solemnitatem.²⁹ Таа форма на договорот за осигурување се исцрпува со полисата и листата на покритието. Содржината на полисата е определена со член 958 од ЗОО според кој во полисата мораат да бидат наведени договорните страни осигурениот предмет, ризикот опфатен со осигурувањето, траењето на осигурувањето и периодот на покритието, сумата на осигурувањето, премијата, датумот на издавањето на полисата и потписите на договорните страни. Оваа содржина на полисата се суштествените елементи на договорот за осигурување воопшто, но кога станува збор за договорот за осигурување живот:"*покрај состојките што мора да ги има секоја полиса, во полисата за осигурување на живот мораат да бидат назначени: името и презимето на лицето на чијшто живот се однесува осигурувањето, датумот на неговото раѓање и настанит или рокот од кој зависи настанувањето на правото да се бара исплата на осигурената сума.*"³⁰

Склучениот договор за осигурување на живот се состои од понудата, полисата, посебните или општите услови на осигурителните друштва, таблицата на откупните вредности и таблицата на намалени осигурени суми без натамошно плаќање на премијата (капитализација). Во случај кога со осигурувањето на живот ќе се договори и дополнително осигурување, составни делови на договорот се и дополнителните услови на осигурувачот за соодветното дополнително осигурување. Само за појаснување на ваквата содржина на договорот тука ќе ги објасниме споменатите институти откуп и капитализација, односно:

1. Капитализација претставува паузирање на договорот и неисполнување на обврската за плаќање на премијата од страна на договарачот, со тоа што договорот не се раскинува, туку доживува само промена на содржината согласно податоците содржани во соодветната таблица. Капитализација е можна по изинување на три

²⁹ЧавдарК. и Чавдар К.,КоментарнаЗаконотзаоблигациониодноси,Скопје,2008, стр. 1089

³⁰Член 999 од ЗОО

години од стапување во сила на договорот³¹ или евентуално 2 години за пократки договори (од 10 до 14 години)³²

2. Откуп на полисата или подигнување на парите пред истек на договорот, во суштина претставува предвременно раскинување на договорот од страна на договарачот на осигурувањето, со барање да се исплати одредена сума на пари. Исто како и капитализацијата, откуп е можен по истек на 2 години од договорот, односно единствено 3 години од договорот³³, во зависност од тоа на колку години истиот бил склучен и за каков вид на договор се работи. Во случај на откуп на полисата кај која истекла најмалку половина од договореното траење на осигурувањето, а за овој период е платена премија, осигурувачот има обврска да му го исплати на договарачот и до тогаш пришишаниот удел во добивката на компанијата и да го пресмета во откупната вредност на полисата.³⁴ Карактеристично за откупот е тоа што компанијата задржува дел од средствата токму поради предвременото раскинување на договорот, па она што му се исплаќа на договарачот не се средствата кои тој дотогаш ги уплатил туку нивната откупна вредност која е однапред утврдена во зависност од времетраењето на договорот и годината во која се бара откуп, а вредностите се содржани во посебна таблица која е составен дел на договорот за осигурување.

На овој начин го допревме и прашањето за траењето на договорот за осигурување на живот и начинот на негово престанување. Воглавно можеме да кажеме дека кога се работи за договор за осигурување за случај на доживување имаме траење на договорот минимум 10 години, што е унифицирано во сите четири осигурителни компании во нашата држава, додека максималното траење на договорот е 25 години, освен кај осигурителната компанија Уника кај која мешовитото осигурување- за случај на смрт и за доживување може да трае и до 30 години.³⁵

³¹ Согласно општите услови на Winner Life во Македонија достапни на http://www.winnerlife.mk/images/flaer/flaer_3d.pdf

³² Согласно член 23 од Посебните услови на осигурување живот за случај на смрт и доживување на Кроација Живот

³³ Согласно општите услови на Winner Life во Македонија достапни на http://www.winnerlife.mk/images/flaer/flaer_3d.pdf и Општи одредби за осигурување на живот на Граве Осигурување, по Тарифа Г1 достапна на http://www.graweskopje.com.mk/mk/Tarifa_G1.htm

³⁴ Член 24 од Посебните услови на осигурување живот за случај на смрт и доживување на Кроација Живот

³⁵ Според податоците за осигурување живот на http://www.uniqa.mk/home/01_Fizicki_lica/01_Zivotno_osiguruvanje/01_MZO/

Резиме

Во македонското право не постои посебен закон кој го регулира договорот за осигурување на живот, а како правни извори на истиот се јавуваат општите одредби на Законот за облигациони односи кои го регулираат прашањето за осигурување воопшто и за осигурување на лица посебно. Исто така од посебно значење за овој договор се општите и посебните услови на осигурителните компании кои имаат право да склучуваат договор за осигурување живот бидејќи се работи за атхезионен, типски договор, односно за договор чија содржина е однапред подготвена од една од договорните страни, во овој случај осигурувачот, а другата договорна страна – договарачот на осигурувањето само пристапува кон таквата содржина.

Договорот за осигурување на живот во праксата можеме да го идентификуваме преку неговите суштествени елементи, а тоа се договарањето на премија на осигурувањето – како паричен изразна обврската на договарачот на осигурувањето која тој ја исполнува еднократно или на годишно ниво, или пак на друг начин договорен меѓу страните и договарањето на осигурена сума како паричен израз на обврската на осигурувачот во случај на настанување на осигурениот случај. Во зависно од видот на договорот за осигурување на живот кој е склучен меѓу страните обврската на осигурувачот може да биде: да ја исплати осигурената сума за случај на доживување, по истек на договореното траење на осигурувањето, да ја исплати осигурената сума, без оглед на траењето на осигурувањето во случај на смрт на осигуреникот, да исплати двојна осигурена сума ако смртта на осигуреникот настапила како резултат на несреќен случај, да исплати половина од осигурената сума при осигурување на живот договорено без лекарски преглед, ако настапила смрт на осигуреникот како последица на болест во првата година од траењето на осигурувањето, а по истек на тој рок целата осигурена сума и слично. Карактеристично за договорот за осигурување живот е учеството во добивката на осигурителната компанија. Оваа обврска на осигурувачот не наоѓа свое уредување во одредбите на Законот за облигациони односи, туку во општите и посебните услови на осигурителните друштва. Во зависност од видот на договорот според ризикот што се осигурува, при доживување уделот во добивката се исплаќа заедно со осигурената сума, а во случај на смрт на осигуреникот, се исплаќа припишаниот удел во добивката остварен до моментот на смртта на осигуреникот, заедно со осигурената сума. Со тоа можеме да кажеме дека се работи за договор кој е добро регулиран, но не толку законски, колку што неговата содржина е испишана со условите подготвени од страна на осигурителните компании, а го оставаме отворено прашањето за праведноста на овие услови и нивната строгост во однос на договарачот на осигурувањето и другите лица инволвирани со договорот за осигурување на живот, како и прашањето за потребата од посебен закон за регулирање на договорот за осигурување живот, како *lex specialis* во поглед на ЗОО.

Користена литератураи правни извори

1. Belth J. M.: Life Insurance: A Consumer's Handbook. United States of America, Indiana University Press, 1985;
2. Birds J.: Insurance Law in the United Kingdom, The Netherlands, Kluwer Law International, 2010;
3. Easton A., Harris T., and Noel A.: Actuarial Aspects of Individual Life insurance and Annuity Contracts, United States of America, ACTEX Publications, 2014;
4. Mishara K.: Fundamentals of life insurance – Theories and applications, New Delhi, 2010, http://books.google.mk/books?id=QNyL6eClk7kC&pg=PA23&dq=life+insurance+contract&hl=en&sa=X&ei=iyRIVKLMG4zjO5DXgegL&redir_esc=y#v=onepage&q=life%20insurance%20contract&f=false ;
5. Stephen J.C., Ian D., and London, R. L.: Models for Quantifying Risk, Sixth Edition. United States of America, ACTEX Publications, 2014;
6. Закон o obligacionim odnosima, Sluzbeni List SFRJ BROJ 29 od 226 maj 1978 достапен на 15.10.2014 година на <https://www.scribd.com/doc/52017051/Zakon-o-Obligacionim-Odnosima-SFRJ-Osnovni-Tekst-1978>;
7. Воган Е.Ц., Воган Т.М.: Основи на ризик и осигурување, Академски печат, Скопје 2009;
8. Галев. Г., Дабовиќ Анастасовска Ј.: Облигационо право, ЦЕППЕ, Скопје, 2009;
9. Закон за изменување и дополнување на Законот за облигациони односи, Службен весник на Р. Македонија бр.84/08 од 11.07.2008 година;
10. Закон за облигациони односи на Р.Македонија (Сл. весник на Р Македонија бр.18 од 5.03.2001 год.);
11. Закон за облигациони односи на Хрватска (Zakon o obveznim odnosima Narodni novine br. 35/05 I 41/08);
12. Закон за супервизија на осигурувањето (Сл. Весник на Р. Македонија, бр.30 од 29.02.2012 година);
13. Општи одредби за осигурување на живот на Граве Осигурување, по Тарифа Г1 достапна на http://www.graweskopje.com.mk/mk/ Tarifa_G1.htm;
14. Општи услови за осигурување на живот за случај на смрт на Граве осигурување, достапни на http://www.graweskopje.com.mk/mk/uslovi_osiguranja.htm;
15. Општи услови за осигурување на живот во случај на смрт и за доживување со учество во добивката на Граве Осигурување, достапни на http://www.graweskopje.com.mk/mk/uslovi_osiguranja.htm;
16. Општите услови на Winner Life во Македонија достапни на http://www.winnerlife.mk/images/flaer/flaer_3d.pdf;
17. Посебни услови за осигурување на живот за случај на смрт и доживување на Кроација Живот се достапни на <http://www.cro.mk/info/uslovi>
18. Српскиот Закон за облигациони односи ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i "Sl. list SRJ", br. 31/93);
19. Чавдар К. и Чавдар К.: Коментарна Законот за облигациони односи, Скопје, 2008.